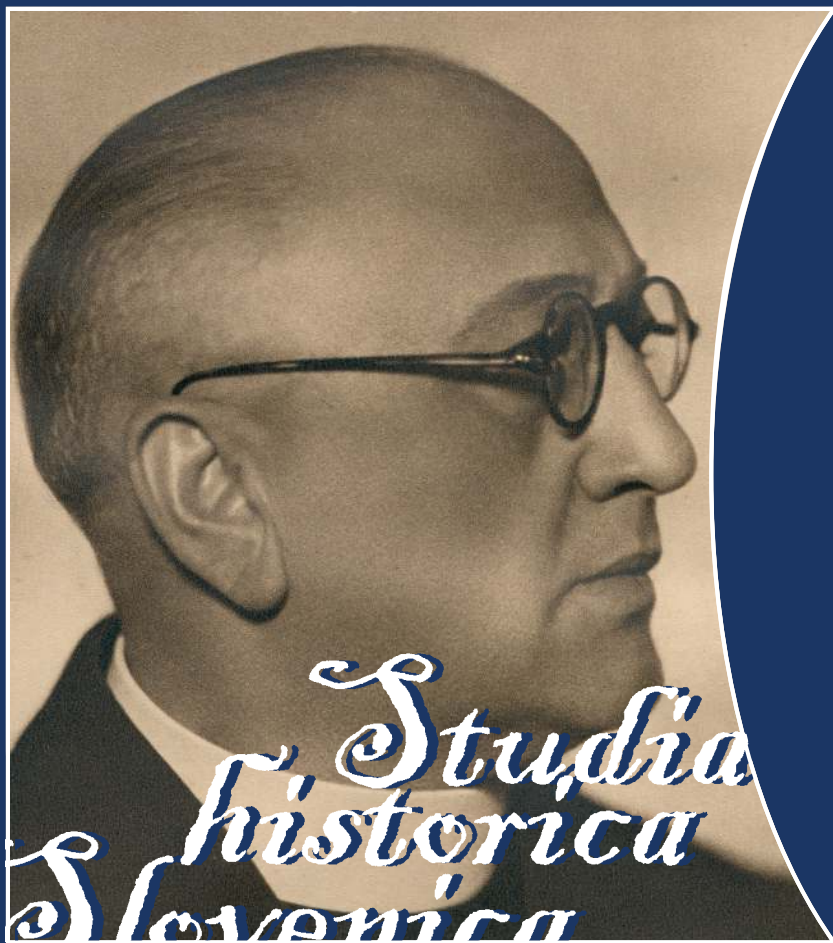

*Studia
Historica
Slovenica*

*Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review*

2018

3

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 18 (2018), št. 3

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2018

Izdajatelja / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Ivo Banac (ZDA / USA), dr. Rajko Bratuž, dr. Neven Budak (Hrvaška / Croatia),
dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec, dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozljan,
dr. Tomaž Kladnik, dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Jože Mlinarič, dr. Jurij Perovšek,
dr. Jože Pirjevec (Italija / Italy), dr. Dragan Potočnik, dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar,
dr. Imre Szilágyi (Madžarska / Hungary), dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar,
dr. Marija Wakounig (Avstrija / Austria), dr. Zinka Zorko

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Prevajanje / *Translation:*

David Hazemali, Uroš Turnšek

Lektoriranje / *Language-editing*

Ana Šela

Oblikovanje naslovnice / *Cover Design:*

Knjižni studio d.o.o.

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Knjižni studio d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvillečke prispevkov v tem časopisu objavljata '**Historical – Abstracts**' in '**America: History and Life**'.

Časopis je uvrščen v '**Ulrich's Periodicals Directory**', evropsko humanistično bazo **ERIH** in mednarodno bibliografsko bazo **Scopus (h, d)**.

*Abstracts of this review are included in '**Historical – Abstracts**' and '**America: History and Life**'.*

*This review is included in '**Ulrich's Periodicals Directory**', european humanistic database **ERIH** and international database **Scopus (h, d)**.*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije, je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko **487**. Izdajo časopisa sta omogočili Agencija za raziskovalno dejavnost RS in Mestna občina Maribor.
Co-financed by the Slovenian Research Agency and City of Maribor.

Studia
Historica
Slovenica

Kazalo / Contents

Jubilej / Anniversary

ALEŠ MAVER: **Ob** sedemdesetletnici profesorja dr. Staneta Grande 625

Članki in razprave / Papers and Essays

MARTIN BELE: **Štajerske** deželne službe pred letom 1311 631
The Styrian Regional Offices until the Year 1311

DARKO ŠČAVNIČAR: **Pravice** in dolžnosti vojaka v prvi svetovni vojni 661
Rights and Duties of the Soldier during World War I

MIHA ŠIMAC: **"Dušni blagor"** soške armade: oris duhovne oskrbe
na soškem bojišču 1915–1917 687
*"Peace of Soul" at the Isonzo Front: An Outline
of Spiritual Care at the Isonzo Battlefield 1915–1917*

RENATO PODBERSIČ: **Od** porazov do zmag z božjo pomočjo.
Goriška duhovščina in leto 1917 717
*From Defeats to Victories with God's Help. The Gorizia Clergy
in the Year 1917*

DEAN KOMEL: **Veliki oktober** in veseli december: O nekaterih
vprašanih oktobrske revolucije in revolucije sploh 737
*The Great October and the Merry December: On some Issues
of the October Revolution and Revolutions in General*

MIRA MILADINOVIČ ZALAZNIK: **Vpliv** oktobrske revolucije
na družino barona Johanna von Maasburga, avstro-ogrskega
generalmajorja v pokoju iz Vipave 755
*The Influence of the October Revolution on the Family
of the Retired Austro-Hungarian Major General,
Baron Johann Maasburg in Vipava*

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

VINKO SKITEK: Slovenska Koroška 1917: med fronto in zaledjem	775
<i>Slovenian Carinthia in the Year 1917: Between the Frontline and the Hinterland</i>	
DARJA KERIC: Prekmurje leta 1917	811
<i>Prekmurje in the Year 1917</i>	
JURE GAŠPARIČ: Od odprtja avstrijskega parlamenta leta 1917 do novih držav leta 1918 – o oblikovanju češkoslovaške in jugoslovanske države	827
<i>From the Opening of the Austrian Parliament in 1917 to the New States in 1918 – the Formation of the Czechoslovak and Yugoslav States</i>	
ANDREJ RAHTEN: Račun brez Korošca? Dileme očeta Jugoslavije ob ustanovitvi Banovine Hrvaške	845
<i>Sidelining Korošec? Dilemmas Facing the Father of Yugoslavia on the Formation of the Banovina of Croatia</i>	
Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts	883
Uredniška navodila avtorjem / Editor's Instructions to Authors	891

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
Historica
Slovenica*

UDK 323.272(47)"19":1
1.01 Izvirni znanstveni članek

DOI 10.32874/SHS.2018-27

Veliki oktober in veseli december: o nekaterih vprašanjih oktobrske revolucije in revolucije sploh

Dean Komel

Dr., redni profesor
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo
Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana
e-pošta: dean.komel@ff.uni-lj.si

Izveček:

Članek obravnava oktobrsko revolucijo kot ključni dogodek 20. stoletja, ki nas postavlja pred vprašanje revolucije kot take. Revolucije pri tem ne motrimo kot družbenega fenomena, marveč v kontekstu totalizacije družbene subjektivitete, ki lahko prejema tudi totalitaristične oblike. V tem pogledu je potrebno znova premisliti vidik totalitarne ideologije kot orodja in orožja v funkciji družbene moči. Naposled smo soočeni s filozofskim vprašanjem, kaj se dogaja – ne zgolj zavoljo milijonskih žrtev revolucionarnega terorja, marveč spričo nihilističnega razmaha družbene subjektivitete – s smislom človeškosti in posameznikovo eksistenco.

Ključne besede:

oktobrska revolucija, ideologija, filozofija, imperializem, družba

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 18 (2018), št. 3, str. 737–754, 28 cit., 1 slika
Jezik: slovenski (izveček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Naslov prispevka,¹ ki naj bi interpretativno obeležil stoletnico oktobrske revolucije, se morda sprva zdi nekoliko zabavljashi in celo neprimeren, kolikor upoštevamo že splošno strinjanje, da gre za prelomni zgodovinski dogodek, ki je opredelil družbene, politične, kulturne in druge procese, kakor tudi razumevanje humanosti v 20. stoletju. Ni pa občega konsenza o pozitivnem ali negativnem predznaku tega vpliva in njegovih znamenjih, ki bi jih nekateri zakonsko prepovedali, drugi pa jih še naprej povečujejo. Vpliv *Velikega oktobra* se tudi po padcu Berlinskega zidu leta 1989, ki naj bi simboliziral domnevni zlom ideologije komunizma, še naprej širi, čeprav v dozdevno družbeno-strateško spremenjenih političnih in drugih okoliščinah 21. stoletja.² Nedvomno se poraja vprašanje, ali so spremembe, ki se odvijajo na globalni politični, socialni, kulturni, gospodarski in tehnološki ravni, tudi "prelomne" in v tem kontekstu "revolucionarne"? Priča smo bili prelomu stoletja in tisočletja, vendar ga doživljamo in dojemamo bolj po naravni kot pa zgodovinski uri vsemu proslavljanju in veličastju navkljub. Je to že neki učinek vrtenja v globalu, globalizacije, ki sleherno formo spremeni v uni-formo?

Nenazadnje smo že med pripravami na prelom tisočletja ne le odrinili 20. stoletje v zgodovino, temveč celo razglasili konec zgodovine. Nedvomno je tak konec zgodovine, pa seveda še drugi konci človeka, filozofije, ideologije itn., nasledek prav tega "apokaliptičnega" 20. stoletja, kar se sicer zdi zelo pripravna oznaka, manj pa smo pripravljeni sprejeti, da *apokalipsis* v grščini pomeni razodetje.³ Očitno ga *Apokalipsa zdaj* pogreša, tako da ga pušča zadaj ali sploh opusti. Iz konca zgodovine na prelomu tisočletja in po prelomu z "apokaliptičnim stoletjem" *ne sledi nič*. To nikakor ne pomeni, da dajemo v nič vse, kar se danes, seveda, če še obstaja kak danes, globalno odvijaja. A morda se svet v tem odvijanju vendar *vrti okrog nič*a. Nenazadnje je nekaj takega pod skupnim naslovom "Evropski nihilizem" diagnosticiral oziroma prognoziral že Nietzsche,

¹ Besedilo je nastalo v okviru projekta "Kontemporalnost razumevanjskega konteksta ter izražanje osebne in družbene svobode" P6-0341 (ARRS).

² V zvezi s tem napotujem na nekatere do sedaj izdane revijalne publikacije ob stoletnici Oktobrske revolucije v Sloveniji: *Oktobrska revolucija 1917–2017, Mladina, Posebna številka – Prispevki k razumevanju časa* (Ljubljana, 2017); *Mislimo revolucije. Ob 100-letnici oktobrske revolucije, Časopis za kritiko znanosti* 45, št. 269 (2017); *One Hundred Per Cent, Pbainomena* 26, št. 102–103 (2017); *Oktober 1917–2017, Borec* 59, št. 739–741 (2017); *Monitor IHS* 20, št. 1 (2018).

³ Naj v zvezi s tem napotimo na Derridajev spis *O znova ubranem apokaliptičnem tonu v filozofiji*, ki sam navezuje na Kantov zapis *O znova ubranem vzvišenem tonu v filozofiji*: "Morda vas bo zamikalo, da bi temu rekli polom, katastrofa, apokalipsa. Toda v resnici se naznanja obetajoča ali preteča apokalipsa brez apokalipse, apokalipsa brez videnja, brez resnice, brez razodetja, naznanjajo jo *poslanice* (kajti 'pridi' je sam po sebi množinski), naslovi brez sporočila in brez destinacije, brez določljivega pošiljatelja in naslovnika, brez poslednje sodbe, brez kake druge eshatologije razen tona 'Pridi', njegove razlike (*differance*), apokalipse onstran dobrega in zla. 'pridi' ne naznanja te ali one apokalipse; že odzvanja v nekem tonu, sam po sebi je apokalipsa apokalipse. *Pridi* je apokaliptičen." (Jacques Derrida, *O znova ubranem apokaliptičnem tonu v filozofiji*, Immanuel Kant, *O znova ubranem vzvišenem tonu v filozofiji*, prev. M. Soldo, (Ljubljana, 2006), str. 58).

ko je zapisal, da se "človek od Kopernika sem kotali iz središča v X."⁴ Vendar ni ničesar pripomnil glede tega, *kdo* ga pri tem obrača. Verjetno ne Kopernik, marveč samo *ustrojstvo* "kopernikanske revolucije", ki je prevzelo tudi Kanta, filozofskega utemeljitelja subjektivnosti. Vrtenje v nič, ki se danes globalno odvija v vsej svoji razvojni premožnosti, nikakor ne zavira napredka tega, kar ta svet naseljuje ter preobraža v človeški zaselek, menda zgolj zasilen, pa vendar: to smo *Mi* sami, ne kaki naključno zbrani subjekti, marveč *subjektiviteta*, skoraj bi rekli ta *proizvodno-potrošni obrat*, ki si lasti razvojno pravico, ne le da obrača svet, marveč ga tudi, če se zazdi potrebno, spravi na točko prevrata, ki se ga potem označuje kot zgodovinsko prelomnega, pa četudi gre zgolj za še eno izpostavo subjektivitete same. A sedaj se ne obeta nič takega, razen nekega vrstenja v nedogled, vsem gospodarskim in političnim krizam navkljub. Morda je potrebno le nekoliko dodelati varnostne mehanizme. Zgodovini ne preostane nič drugega kot da potrpežljivo čaka v vrsti, lahko pa seveda pričakujemo tudi nestrpno prerivanje. Vsekakor pa se tako potrpežljivo kot nestrpno čakajočim pred "vrati postave", ki zastopa in varuje izpostavo subjektivitete, porajajo pomisli, ali ni revolucija *kljub* svoji zagnanosti dokončno prešla v *pogon involucije* oziroma, ali se ni revolucija prav *zavoljo* svoje zagnanosti preobrazila v *brezobrazno involucijo*, kjer se družbeno revolucijo magari priredi po družbenem omrežju? In koliko je takih, ki v to verjame, tako kot v funkcioniranje borze. Večina "človečanstva" je potopljena v revščino in lahko zgolj nemo izkazuje sprevrnjeno razmerje med krivico in pravico. Podatkov ni za navajati, sprožajo odpor, do upora ali vstaje pa pride le izjemoma.

V zvezi s tem nastopi vprašanje zgodovinske kvalifikacije in klasifikacije "prelomnih" dogodkov, ki imajo značaj revolucionarnega prevrata kot ga ima Октябрьский переворот. Prelom poleg predpostavke "nezlomljivosti za naprej" vključuje tudi "neki zlom za nazaj", tudi v povsem oprijemljivem smislu, da kdo komu lastnoročno zlomi vrat, pošlje strel v tilnik, zlomi kako kost, psihično zlomi ali pa preprosto pusti "umirati na obroke" (Igor Torkar) v kakem kamno-lomu. Arhitektura oblasti kot diktatura, pač. "Metodologija preloma" je vselej zasnovana na postopkih zgodovinskega in faktičnega *lomljenja*, ki lahko izpade kot lom, odlomek ali polomija. *Veliki oktober* je nedvomno neki zgodovinski *izpad v useb teh pogledih in vidikih lomljivosti*. *Izpad*: nekaj se pokaže kot ... nekaj izrazito nastopi, izstopi, da lomi vse pred seboj, nekaj ali nekdo pade ven, nekaj izpade iz, ven, se zlomi.

Tak izpad in lomljivost privedeta do spornosti dogodka in njegovega zgodovinskega učinkovanja: ali gre za revolucionarni prevrat, ki pelje iz razvrata,

⁴ Friedrich Nietzsche, *Volja do moči*, prev. J. Moder (Ljubljana, 1991), str. 10. Prim. k temu tudi interpretacijo Giannija Vattima, ki dodaja še Heideggrovo opredelitev javljanja nihilizma, kjer "z bitjo kot tako ni več nič" (Gianni Vattimo, *Konec moderne*, prev. S. Kutoš (Ljubljana, 1997), str. 23).

ali za prevrat, ki vodi v še hujši družbeni razvrat? Glede prve domneve vsekakor zadostuje že, da pomislimo na tedanje okoliščine prve svetovne vojne, ki jih je zaznamoval spopad velesil – pravzaprav zelo nazoren vzorec tistega, čemur smo danes globalno priča, recimo, pravkar v sirski krizi. V izrednem vojnem dnevniku iz prve svetovne vojne izpod peresa Filipa Jurkoviča, ki ga v odlomkih objavlja MMC na svojem posebnem portalu o prvi svetovni vojni, pred kratkim pa je izšel tudi v knjižni obliki,⁵ lahko preberemo tale odziv na *Veliki oktober* neposredno z bojne črte oziroma tik izza nje:

Sedaj se ne sliši drugega tukaj govoriti kakor o ruski revoluciji in kakšni fantastični kombinaciji? Vojaštvo govori raznovrstne reči, da se Bog usmili. Vse mogoče in nemogoče neumnosti se govori med vojaštvom in civilisti, tako je nastal pravi babilonski stolp. Kakšne čenčarije se govorijo vsevprek, in celo oficirji, ti pripovedujejo cele romane, tako ni vredno si teh podrobnosti beležiti. Dejstvo je, da podrobnosti o ruski revoluciji ne poznamo in je kmalu ne bomo spoznali v podrobnosti. Je vprašanje, ako cela ruska revolucija nej izmišljena samo, da bi se nas navdušilo z znano frazo "Durchhalten" (Vzdržati). Recimo, da je kaj resnice, ali niso mogoče eni mogočnejši ljudsko bedo izrabili v svoje črne načrte, da bodo s pomočjo teh sirot pregnali druge, iste pometali v ječe in na vislice in se bodo sami moči polastili. Ali ni končni cilj vseh teh prekucuhov enak? Ali je res, da je ta preobrat čisto naroden, ljudski, gospodarski, in da bode potem res nastala mlada in moderna Rusija? Pri vseh teh vprašanjih je treba hladne krvi in treznega presodka.⁶

V zapisu z dne 3. decembra 1917 pa je vest o prevratu v Rusiji pospremljena z *razglasom o miru*, kar sproži vsesplošno veselje, seveda le do premestitve na drugo frontno črto:

Dne 1. t. m. se nam je službeno sporočilo, da je sklenjeno premirje z Rusijo in se od trenutka naprej niti na eni niti na drugi strani ne sme več streljati ali kako drugače rabiti kakšno vojno orožje. Veselje med vojaštvom je bilo nepopisno. Naši in Rusi so v znak veselja spuščali rakete v zrak, in to pozno v noč. Zjutraj 2. t. m. je ruski vojak postavil na vrh strelskega jarka veliko belo zastavo ter z velikimi rudečimi črkami napisani "Gutten Morgen, Frieden" (Dobro jutro, mir! – torej znak premirja). Vse se je objemalo, prej sovražnik, sedaj brat in prijatelj. Nekateri so jokali, drugi se smejali, bilo je vse pijano od tega sporočila, vendar se je še našim voja-

⁵ Filip Jurkovič, *Pa zbogom junaki. Vojni dnevnik 1914–1918*, MMC RTV Slovenija (Ljubljana, 2018).

⁶ Filip Jurkovič, *Pa zbogom junaki*, <http://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/vojni-dnevnik-ne-slisi-se-drugega-tukaj-govoriti-kakor-o-ruski-revoluciji/440900>, pridobljeno: 7. 4. 2018.

kom strogo ukazalo, da ne smejo hoditi čez strelski jarek na rusko stran.⁷

Takoj po revolucionarnem prevzemu oblasti v Petrogradu sta bila prejeta odloka o miru in razdelitvi zemlje.⁸ Sklenitev miru, ki je kmalu sledila, je sprožila, kot neposredno priča Jurkovičev dnevniški zapis, splošno in nedeljeno navdušenje med vojaštvom, ki se je znašlo v nevzdržnih razmerah vojskovanja. S tem je pravzaprav izpolnjen prvi pogoj, da oktobrska revolucija prejme svetovno in ne zgolj notranje-rusko veljavo, kar si je že od vsega začetka zamišljala Lenin, državljanska vojna s precejšnjim vpletanjem zunanjih dejavnikov pa je šele sledila. Netenje komunistične revolucije v svetovnih razmerah se sicer ne prav ujame z zavzemanjem za mir na svetu. Že med potekom prve svetovne vojne, še zlasti pa po njenem koncu, se srečujemo z okoliščino, da "sporočilo", predvsem pa "orožje" oktobrske revolucije presega siceršnja politična naziranja in na njih oprte oblastniške in lastniške strukture in tedaj lahko tudi dovolj učinkovito pomete z njimi.⁹ A dvigovanje prahu sproži reakcijo, pravo družbeno alergijo, za katero se takrat, pa tudi potem ni iznašlo cepiva. Prične se širiti neznanski strah pred komunizmom, ki bo v veliki – ne vemo pravzaprav *ali v meri ali v razmerju* – opredelil zgodovino 20. stoletja. A hkrati bi postavili "delovno tezo", da se zgodovinski presežek *Velikega oktobra* strne v tem, da v svojem dosežku *ukine zgodovinsko revolucionarstvo*, s te ko totalno razgrne njegovo subjektivitetno razsežje, tako da se, ne toliko *z njim*, kolikor *po njem*, seveda ne naenkrat, marveč zlagoma, revolucija preokrene v *involucijo*. A s tem preokretom, ki za razliko od vrste zgodovinskih prelomov ni zaznamovan z

⁷ Ibid., <http://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/vojni-dnevnik-vse-se-je-objemalo-prej-sovraznik-sedaj-brat/446176>, pridobljeno: 7. 4. 2018.

⁸ Oba odloka najdemo v prilogi k izdaji Leninove razprave *Država in revolucija* (Ljubljana, 2017). Vladimir Il–ič Lenin, *Država in revolucija in drugi spisi iz leta 1917*, prev. L. Centrih (Ljubljana, 2017), str. 168–184. Prim. tudi Alexander Rabinowitch, *Boljševiki pribijajo na oblast* (Ljubljana, 2017).

⁹ Glede odmevov, odzivov in vplivov oktobrske revolucije pri Slovencih glej prispevke vrste razpravljalcev (Dušan Kermavner, Marjan Britovšek, Veselin Djuretić, Pero Damjanovič, Vlado Vodopivec, Milan Ževart, Miško Kranjec, Franček Saje, Miro Stiplovšek, Franc Zadavec, Erna Muser, Slavko Kremenšek, Ivan Kreft, Jože Šorn, France Kresal, Metod Mikuž, Vladimir Dedijer, Lojze ude, Bogo Grafenauer, France Klopčič) v *Zborniku razprav in obravnav znanstvenega posvetovanja ob 50. letnici oktobrske revolucije in ob 30. letnici ustanovnega kongresa komunistične partije Slovenije*, ki je izšel pod naslovom "Oktobrska revolucija in Slovenci. Nacionalno vprašanje v Jugoslaviji v teoriji in politiki KPJ–KPS v Prispelkih za zgodovino delavskega gibanja VII, št. 1–2 (1967). Boris Zihel v uvodni besedi z naslovom "Dve obletnici" zapiše: Naše današnje srečanje je posvečeno dvema zgodovinskima dogodkoma, zmagi oktobrske socialistične revolucije leta 1917 in ustanovitvi Komunistične partije Slovenije leta 1937. V prvem primeru gre za najpomembnejši dogodek našega stoletja, za revolucionarno dejanje delovnih množic prostrane Rusije, ki je pred petdesetimi leti pretreslo svet, odprlo občo krizo kapitalističnega družbenega sistema in oznailo začetek novega razdobja v zgodovini človeštva, razdobja socializma. V drugem primeru gre za odločitev politično organizacijskega značaja, ki so jo sprejeli predstavniki najnaprednejših sil v malem slovenskem narodu za eno tistih odločitev, ki so bile najdaljnosežnejšega pomena za bodočnost tega naroda, odpirajoč mu pot v k slovenskemu Oktobru, v socialistično skupnost narodov in narodnosti Jugoslavije." (Str. 9.)

dogodkom, bi se bilo potrebno posebej in temeljiteje spoprijeti.

K vsesplošnemu preplahu spričo širjenja ideje, ideala in ideologije *Velikega oktobra* vsaj sprva gotovo niso prispevale zgolj komunistične metode zastraševanja ali po drugi strani represija državnih aparatov v rokah kontrarevolucionarnih buržoaznih sil, ki so si z vsemi sredstvi in s tudi z oporo pri cerkvi prizadevala zatreti poskuse komunističnega prevzemanja oblasti. Vse to in še kaj je že nasledek *vloma v samo človeškost* in preloma z njeno bistvenostjo, zgodovinskostjo, svetom, in samo bitnostjo, ki v podlagi zajame celotno bit in obče bistvo, kar pa vse skupaj in v izkupičku vendar ne spremeni samega počela subjektivitete, ki služi tudi kot objektivno zastavljeno načelo mobilizacije množic. To pomeni, da prevrat seže le do tistega, kar človeškost postavlja kot bit, ne do *zaobjetosti človeka z bitjo samo*, marveč zgolj in samo do *postavke biti*, tj. podstavljenosti od subjektivitete – nekdo bi rekel nezaključen projekt, ki se ga pa lahko izkoristi kot pravi projektil – od tod ne le strah in preplah, marveč *prava zgroženost* spričo tega, kaj je pričakovati od bodočnosti, kaj *bode biti*; to, kar naj bo, lahko tudi ne pride, in v tem primeru, katerega primer *človeškost danes je*, preostane samo še sestanek s subjektiviteto, ki niti ne več potrebuje kake človeškosti, vsaj ne na zalogaj. Vseeno pa vsepovsod strumno odmevajo bodrilne koračnice *bomo, bo, bodimo, bodi*. V korak ste gre *vesela znanost*, ki ni zgolj propaganda, oziroma, *je prav propaganda*, le da jo je treba *zdaj* razumeti v vzvišenem pomenu *razglasa bodočnosti*. V skladu s tem ne gre za "veselo pričakovanje", marveč za *proglášeno naredbo*, kolikor se pač *bodočnost naredi*, v primerjavi s *pribodnostjo, ki pride*. Nedvomno so izvori propagande starejšega datuma,¹⁰ a v 20. stoletju postane propaganda metodično orodje bodočnost neke biti – subjektivitete, *to je izpostava subjektivite*.

Velikemu oktobru sledi *Veseli december*. Kaj to pomeni kot propaganda, kot proglas in kot naredba? Nam pomaga razsvetliti neko temo? Ali pa bolj pomrači svetlo obzorje? Morda kaka reminiscenca na dekabriste? Ni mišljen kak "dan" oziroma "mesec", sploh nič datumskega. Mišljena je *spletenost veličine nekega dogodka z veselostjo nekega obeta*, ne bomo rekli pričakovanja, ker je vezanje pričakovanja in *diktata*, v nasledku *diktature bodočnosti*, bila že dovolj izkoriščena za upravičevanje uma in dejanskosti dogodka oktobrske revolucije ter zgodovine, ki mu je sledila. Da bi revolucionarne rešitve povezovali z odrešeništvom, ne gre že zavoljo revolucionarne volje same, ki bi v tem primeru ostala nemočna. *Veseli december*, ki sledi *Velikemu oktobru*, lahko sicer vzamemo kot aluzijo na božične praznike in pričakovanje novega leta ter z njim povezanega prednovoletnega veseljačenja v izpuhih potrošništva, ki veje iz duha kapitalizma, a v igri je *revolucionarna napoved nove dobe*, ki bo *nad vsemi pričakovanji*

¹⁰ *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*, "Sveta kongregacija za propagando vere", leta 1622.

izpolnila obete človeštva, pravzaprav človečanstva. Brez te obete prebujajoče in v prihodnost zaverovane veselice ne bi bilo Velikega oktobra v vsej njegovi zgodovinski veličini in veličastju, morda bi ostal zapisan v zdaj že odmaknjeni zgodovini 20. stoletja, je pa gotovo ne bi pisal.

Obet *nove dobe človečanstva*,¹¹ s katero bi *človek postal človek*, vključuje polastitev oblasti in sprejetje potrebnih ukrepov, da se utrdi nov družbeni red, ki ne bo razredno pogojen, marveč narejen po meri človeka za človeka. To neposredno ne le opravičuje korenitost ukrepov, ki naj izkoreninijo vse, kar ne ustreza novemu družbenemu redu, in upravičuje diktaturo proletariata kot revolucionarni način urejanja in prirejanja, po potrebi pa tudi ponarejanja obstoječih družbenih razmerij in razmer. Diktatura se kot družbena moč ne uveljavlja iz posebne volje in njenega voluntarizma, marveč kot *prisila oblasti*, ki nujno vračuna in tudi *nalaga* nasilje. Kot pripiše Edvard Kocbek na vrhuncu svoje revolucionarne zagnanosti in vzhičenosti, s katero je prežet njegov komentar k likvidaciji bana Natlačena:

V Natlačenovni likvidaciji doživljam zakonito porajanje novega prava, revolucionarnega prava in občutka za novo pravico, ki se bo razodela v tej zgodovinski dobi. Ta tragična smrt pomeni z drugimi likvidacijami vred zgodovinski prelom. Ta prelom obstoji v tem, da likvidacija pomeni ne le pravično kazen za izdajalsko sodelovanje, temveč pomeni tudi silovito javljanje novega prava in nove pravice. Kljub temu, da verujem v poroštvo večne pravice, danes nekam preprosto doživljam relativiziranje občutka za pravico in pravo. Pozitivno pravo nastaja, raste in umira kakor vsi drugi človekovi izrazi. S tem odkrivam pozabljeno resnico. Konkretna oblika prava, ki se je izoblikovala zadnje stoletje in smo jo do zdaj uporabljali, ne ustreza več novim nagibom in zahtevam občutka za pravico, ki pripravljajo novo dobo zgodovine. Novi občutek za pravico si išče novih oblik, našel si jih bo s silo, ki edina odpira nova razdobja v človeškem razvoju. Z drugimi besedami: v takem spreminjanju je najvišja instanca le revolucionarno dejanje. Novo ustavno in pravno stanje se ustvarjata iz določenega kritičnega trenutka v zgodovini. Dosedanje revolucije kažejo, da se ta prelomni trenutek veže s smrtjo tirana. Najbolj patetično je to pokazala francoska revolucija, najbolj dosledno pa oktobrska revolucija. Revolucionarna volja s kaznovanjem tirana odpravlja staro pravo in postavlja novo. Drugačne procedure zgodovina ne pozna in ne prizna.

¹¹ Srečko Kosovel: "Nova doba prihaja / v kolektivnem imetju, / nova doba prihaja / i delavcu i poetu." Glede Kosovelove "revolucionarne poezije" je seveda treba vzeti v zakup njegov vpogled v "krizo človečanstva". Prim. Srečko Kosovel, *Pravica*, izbrala in uredila Rok Zavrtnik in Tjaša Koprivec (Ljubljana, 2012). Da bi Kosovelu in drugim pesnikom "njegove sorte" pripisali zgodovinski "idealizem", "naivnost", "nedoletnost", "zamaknjenost" itn., je le trik, kako iz pesnika narediti peresnika. Pesniki, prav ko gre za zgodovinskost, niso naivni, to se zdi le tistim, ki zase menijo, da se domnevno zelo razumejo na stvari in vejo, kako se jim streže.

Vendar bi se motil, kdor bi v revolucionarni silovitosti videl zgolj neogibno zgodovinsko brutalnost, ki si jo razredi v svojem razvoju kar predajajo. To ni samo zmaga brezličnega in surovega prava nad formalnim pravom. Silovitost današnjih revolucionarnih dejanj se bistveno razlikuje od brutalnosti zatiralnih režimov. Sila in silovitost imata v revolucionarnem osvobajanju ljudstva višjo razvojno vlogo. Sila ustvarja nov pravni red v zavestnem razmerju do vrednot. Revolucionarno pravo nujno vsebuje teženje v smeri univerzalnega in kolektivnega poslanstva, ki ga čuti človeštvo. Revolucionarna silovitost ima zgodovinsko nalogo, da uniči kontra-revolucionarno silovitost. In ker vsebuje revolucionarna silovitost ljudstva voljo po osvoboditvi izpod sleherne sile in nasilja, česar dosedanji zmagujoči razredi v zgodovini niso ne mogli ne hoteli, pomeni naš današnji boj zoper fašizem in imperializem boj zoper silo in nasilje sploh. Zato je naša današnja silovitost v pravem pomenu moralna. Težava je le v tem, da je to spoznanje ljudstvu samemu še nejasno. To revolucionarno pravico moramo ljudstvu približati ne samo od zunaj, temveč tudi od znotraj. Prepričan sem, da bo revolucionarno prepričano ljudstvo doseglo tako še silovitejše učinke, ki bodo že zelo oddaljeni od brutalne anarhije.¹²

Pravzaprav je k povedanemu težko kaj dodati.¹³ Kocbekova nadaljnja usoda je dovolj zgovorno dopolnilo in dosledna izpolnitev revolucionarne prevratniške prakse, ki kot objektivacijo svoje obdelave ne izvzema tudi lastnih protagonistov: v vsakem trenutku jih lahko razglasi za antagoniste. S heroji-žrtvami naj bi se po neki mistifikaciji hranila in ohranjala *permanentnost revolucije*, ta "permanent", "trajnik" je seveda možno razumeti tudi na način frizerskega posega: "na grmadi", "v klado", "pod giljotino", "na vrv za obešanje", "s strelom v tilnik", "kot glava detonator". V Kocbekovem zapisu je zelo pokazalno razlikovanje med (obliko) pravom in (vsebino) pravico, ob čemer seveda velja upoštevati, da pravico lahko vzamemo v svoje roke in jo delimo, prava pa ne. Razlikovanje med pravico in pravom se ne ujema z razliko med pravim in pravilnim, kakor bi lahko sledilo, marveč z razliko med pravim in pravnim. Tako nenehno "prihaja do nepravilnosti", ki niso zgolj "izjeme od pravila", pač pa načini obvladovanja, da si vsakdo lahko jemlje in vzame pravico. *Prelomnost revolucionarne prevratnosti je v podzvetju neomejene svobode omejevanja svobode, ki vzpostavlja*

¹² Edvard Kocbek, *Tovarišja*, zapis 14. oktobra 1942 (Maribor, 1967), str. 210–211.

¹³ Tu moram takoj poudariti, da navajanje Kocbeka pa tudi drugi avtorjev v tekstu nikakor nima namena kakega moralnega obsojanja, osebne diskvalifikacije ali zelo običajnega javnega zasmehovanja. Vse to je možno, celo linč, če se seveda z dovolj varne distance postavimo v vlogo razsodnikov, ki za povrh trpijo še za vsevednostjo in večvrednostjo samo-ujeljavljanja. Če se na ta način lotevamo Kocbeka, in neprestano se ga, potem se je potrebno sistematično spravit nad vse slovenske duhove brez izjeme in za ta namen celo usposobiti raziskovalne inštitucije in ustvarjalne delavnice (Cankar 2018!). Za en kanček zadovoljstva in privoščljivosti, da nam ni treba vstopati v zgodovino, saj smo vendar krepko nadnje ...

višjo in vedno višjo pravičnost. Zato ne moremo govoriti o "ljudski vstaji", pa tudi ne o "vladavini ljudstva", temveč o oblasti nad ljudstvom in prisili oblasti. Demokracija se izkaže za demokracijo, se pravi učinek subjektivitete, ki naredi, kot da gre za samopotrditvev ljudstva.

Tako Slavoj Žižek v enem iz serije zapisov o liku in podobi Lenina s poudarjeno prispodobnim naslovom *Od Lenina h Kristusu in nazaj* poudari:

Za to gre Leninovim obsesivnim tiradam proti 'formalni' svobodi, v tem se nahaja njihovo 'spekulativno jedro', ki ga je dandanes vredno ohraniti: ko Lenin poudarja, da 'čista' demokracija ne obstaja in da moramo vselej postaviti vprašanje komu služi neka konkretna svoboda, kakšna je njena vloga v razrednem boju, je njegova poanta natanko v ohranjanju možnosti RESNIČNE radikalne izbire. Na to se v zadnji instanci zvede razlikovanje med 'formalno' in 'dejansko' svobodo: 'formalna' svoboda je svoboda izbire ZNOTRAJ koordinat obstoječih razmerij oblasti, medtem jo 'dejansko' svoboda označuje mesto intervencije, ki spodkoplje same te koordinate. Skratka, Leninova poanta ni omejiti svobodo izbire, temveč ohraniti temeljno Izbiro – ko Lenin postavi vprašanje po vlogi svobode znotraj razrednega boja, pravzaprav sprašuje natanko naslednje: ali svoboda prispeva ali ovira temeljno revolucionarno izbiro.¹⁴

Kako se Lenin v tem pogledu navezuje na Kristusa, s čimer "veseli december" prejme vabljev prizvok, ne bomo najprej sledili. Raba poudarjenih zapisov z velikimi začetnicami in velikimi črkami je sama dovolj zgovorna, težko pa prepriča. Zakaj je radikalni izbiri treba, da je še resnična, in zakaj je resnična le tako, da naredi uslugo revoluciji oziroma se ji postavi na uslugo? Če svoboda funkcionira zgolj in edino na podlagi stopanja v funkcijo permanentne revolucije, se kot taka lahko obdrži le na podlagi jemanja svobode, formalnega izničevanja ali konkretnega uničevanja, dokler se v takem ničanju ne tudi sama izteče v nič – pa še tedaj se ji zdi, da je treba podvzeti radikalne ukrepe, najbolje med *Veselim decembrom*, ko ljudstvo raja in ne nagaja.

"Biti radikalen se pravi zagrabiti stvari pri korenu. Koren človeka pa je človek sam."¹⁵ Radikalizem in humanizem se tu nenavadno stakneta, a verjetno ne v znak medsebojne sprave, temveč zavoljo odprave človeka. To je seveda moč dojeti kot še enega v vrsti propagandnih materialov. Sklop posaditve bodočega človeka in izkoreninjenja prejšnjega človeka določa kratka, a korenita pot radikalizma in fundamentalizma, terorja in terorizma, ki človeku nalaga, *da postaja*

¹⁴ Slavoj Žižek, "Od Lenina h Kristusu in nazaj", *Problemi* 3–4 (2007), str. 12. Pri. K temu: Peter Trawny, "Das Unerträgliche und die Ethik der Revolution", *Phainomena* 27, 106–107 (2018), str. 5–21

¹⁵ Karl Marx, "H kritiki Heglove pravne filozofije", v: Karl Marx in Friedrich Engels, *Izbrana dela v petih zvezkih* 1 (Ljubljana, 1979), str. 201.

človek, naproti humanističnemu nareku *ostati človek*. Namesto znamenitega Sartrovega slogana "Eksistencializem je humanizem", lahko razglasimo slogan *Komunizem je humanizem*, kot ga je že leta 1947 zastopal recimo Maurice Merleau-Ponty v razpravljanju z naslovom *Humanizem in teror*, kjer uvodoma pravi:

V razpravi o komunizmu, se laži ali zvijačnosti zoperstavlja spoštovanje resnice, nasilju spoštovanje zakona, propagandi spoštovanje vesti, naposled političnemu realizmu liberalne vrednosti. Komunisti na to odgovarjajo, da v demokracijah, pod plaščem liberalnih načel, zvijačnost, nasilje, propaganda, breznačelni realizem tvorijo bistvo zunanje ali kolonialne, pa tudi domače politike. Spoštovanje zakonov ali svobode je služilo opravičevanju policijske represije ob stvarkah v Ameriki, danes pa služi opravičevanju vojne represije v Indokini in Palestini ter širjenju ameriške dominacije na Bližnjem vzhodu. Moralna in materialna civilizacija Anglije predpostavlja eksploatacijo kolonij. Čistost načel ne samo da tolerira nasilje, temveč ga tudi zahteva. Obstaja torej neka mistifikacija liberalizma. Liberalne ideje, gledane znotraj življenja in znotraj zgodovine, oblikujejo sistem s temi nasilstvi, ki so, kot je rekel Marx, njihov duhovni '*point d'honneur*', 'njihovo svečano dopolnilo', njihov obči razlog utehe in opravičevanja.¹⁶

O teh premišljanjih Merleau-Pontyja se je pohvalno izrazil tudi Alan Badiou v svojem prikazu 20. stoletja, kjer se v zaključnem poglavju z naslovom *Hkratno izginotje človeka boga* tudi pomudi ob kontroverzi komunizem/humanizem.¹⁷ Če vzamemo nasprotje med komunizmom in kapitalizmom za temeljno nasprotje, potem odnos med komunizmom in humanizmom nujno izpade protisloven. Komunizem bi v imenu humanizma odpravil kapitalizem, a mora zato, vsaj začasno, pristati na nehumane postopke, ker sicer kratkoročno ne opravi ničesar, dolgoročno pa veliko premalo. Teror ni le rešitev v tiski, marveč trajno zaznamuje prisilo oblasti, da se dosledno izkorenini koren, ki je človek sam in postavi nov lik človeka, novo dobo sveta. Humanistično protislovje, ki ga komunizem – bolj kot si sam lahko misli – deli s svojim nasprotnikom kapitalizmom, ga neskončno razdeljuje.

¹⁶ Maurice Merleau-Ponty, *Humanisme et terreur. Essai sur le problème communiste* (Paris, 1947), str. 5.

¹⁷ "Kot je izvrstno opazil Merleau-Ponty – a je iz neodločljivega potegnil neodločne zaključke –, bi lahko obliko konjunkcije 'humanizem in teror'. Medtem ko se 21. stoletje začne z disjunktivno moralno 'humanizem ali teror'. (Humanistična) vojna proti terorizmu (Alan Badiou, *Dvajseto stoletje*, prev. A. Žerjav (Ljubljana, 2005), str. 211). In nadaljuje: "Klasični humanizem brez Boga, brez projekta, brez postajanja Absoluta predstavi človeka tako, da ga zvede na njegovo živalsko telo. Trdim, da če iz 20. stoletja izstopamo s hkratno opustitvijo obeh miselnih programov, radikalnega humanizma in radikalnega antihumanizma, potem bomo morali nujno prenašati neko figuro, ki iz človeka čisto preprosto naredi vrsto. Že Sartre je rekel, da če človek nima za projekt komunizma, popolne enakosti, potem je samo še živalska vrsta, ki ni nič bolj zanimiva od prašičev in mravelj." (Ibid., str. 214) Badiou bi ob tem moral nemara vsaj pomisliti, komu je namenjena Orwellova *Živalska farma*.

35

Р. С. Ф. С. Р. 1922 г. члс. мин.

ЗАКРЕПИТЕЛЬ НАЧАЛЬНИКА
Секретно-Оперативного Управления
Г. П. У.
№

Тов. Иванов. Всех их
вон из России
Всего это надо сразу.
К концу процесса Дзержинский
не позже Арестован
исключено сг. и без одобрения
Менделеев - Внезапный Восстание!
Всех евреев, "Всего еврей-
царев" "Израильской "Миссии",
Харьков Контрария, они его
не знают, ага там нас "затра-
пана" Израиль надо выгнать не
позже конца процесса Дзержинский
Израиль Внезапное, на Израиль
Дзержинский в Израиль / Израиль "нов.
Российский Контра" ст. 4, 1922 с 37)
и на список Израиль Израиль Израиль
стр. 29) с к. Израиль Израиль
Керно Г.И.И.И.

List iz Leninovega pisma Stalinu 16. julija 1922: "Всех их вон из России..." (<https://foma.ru/filosofskiy-parohod-kak-i-zachem-bolshevistskaya-vlast-izbavlyalas-ot-mysliteley-intelligen-tov.html>; pridobljeno: 7. 4. 2018)

V jeseni leta 1922 je po Leninovem navodilu stekla operacija Философский пароход, "Filozofska ladja", oziroma "Filozofske ladje", v teku katere je sovjetska oblast ob pomoči nemških ladij izgnala čez dvesto za nadaljnji razvoj revolucije nezaželenih in škodljivih razumnikov. Če jih s seznama, ki je pomenljivo izvzet iz zgodovinskih prikazov oktobrske revolucije, navedemo le nekaj: Berdjajev, Florovski, Frank, Iljin, Karzavin, Kizevetter,¹⁸ Kotliarevski, Losski,

¹⁸ V časopisu *Slovenski narod* z dne 28. 2. 1933, št. 48, lahko preberemo kratko poročilo prireditvi Ruske matice v spomin umrlima ruskima zgodovinarjema Kizevetterju in Platonovu, z uvodnim predavanjem E. Spektorskega. V isti številki časopisa je sicer udarna vest požig *Reichstaga*, opremljena z velikim naslovom "Preprečena komunistična revolucija v Nemčiji" in podnaslovi "Sinoči so komunisti

Miakotin, Osorgin, Sorokin, Trubetski, Stepun...¹⁹

Vsakemu od teh filozofskih popotnikov naj bi bilo dopuščeno vzeti s seboj zimsko in poletno ogrinjalo, dve dnevni in dve nočni srajci, dva para hlač, dva para nogavic ter denarna sredstva v višini do dvajsetih dolarjev v trdi valuti. No, gotovo so s seboj nosili celo Rusijo. Duhovno, seveda. Kaj bi to pomenilo in zakaj bi bilo sploh pomembno? Z distance bi se komu celo zdelo, da je šlo le za dobro šalo ali celo "humanitarno dejanje" novo vzpostavljene sovjetske oblasti, glede na to, kako se je pokončalo preostale nasprotnike revolucije. No, vseeno je bil leta 2003 v okviru Svetovnega filozofskega kongresa v Istanbulu organiziran simbolični povratek "ladje filozofov" v Rusijo. Ukrep izгона ruske inteligence bi lahko obravnavali kot epizodo v državljanski vojni, ki se je "uradno" končala z vzpostavitvijo ZSSR 30. decembra leta 1922, neuradno pa trajala vse do njenega razpusta 21. decembra leta 1991.²⁰

Hannah Arendt je v delu *O revoluciji*, ki je prvič izšlo leta 1963, sprožila vprašanje ustreznosti medsebojnega navezovanja revolucije in državljanske vojne.²¹ Tej problematiki *stasis* se je pred leti izrecno posvetil Giorgio Agamben v delu *Stasis*, ki je za izhodišče, poleg teze Hannah Arendt iz omenjene razprave, da se je med drugo svetovno vojno odvijala globalna državljanska vojna, vzel še tezo iz razprave Carla Schmita *Teorija partizana*,²² da v sodobnem svetu

---

zažgali nemški parlament – To naj bi bil začetek komunistične revolucije – Silno razburjenje v vsej Nemčiji – Pred razpustom komunistične in socialnodemokratske stranke?" Sicer najdemo tudi druge zanimive novice, ki pričajo o tedanji politični situaciji doma in v svetu in tudi posredno tudi o vplivih oktobrske revolucije nanjo: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-97RD3JQK/59721c24-a257-425a-ba24-bb9b2abd7700/PDF>, pridobljeno: 23. 3. 2018. Glede samega dviga komunizma v Nemčiji po prvi svetovni vojni in obračuna z njim ter povezave z vzpona nacionalsocializma so stališča v zgodovini pisju in javnosti še vedno zelo razdeljena. Pravi zgodovinarski spor je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je sprožil Ernst Nolte, ki je javljanje in uveljavitev nacionalsocializma obravnaval kot odgovor na komunistično revolucijo, vsled česar, tudi "Auschwitz" sledi "Arhipelagu Gulag" (številni članki v *FAZ* in *DIE ZEIT*; prim. tudi njegovo delo *Der europäische Bürgerkrieg 1917–1945. Nationalsozialismus und Bolschewismus* (Frankfurt am Main, 1987).

¹⁹ Podrobneje o tem *B. Г. Макаров, В. С. Христофоров*. Пассажиры "философского парохода" (судьбы интеллигенции, репрессированной летом – осенью 1922 г., Вопросы философии. № 7 (600) 2003, str. 113–137, članek vsebuje tudi celoten seznam izgnanih; glej tudi Lesley Chamberlain, *Lenin's Private War: The Voyage of the Philosophy Steamer and the Exile of the Intelligentsia* (New York, 2007).

²⁰ Tu seveda velja spomniti na besede Franceta Bučarja ob konstituiranju Skupščine Republike Slovenije leta 1990, ob katerih je nemalo prisotnih poslancev streslo in se nekateri od njih pravzaprav še vedno malo tresejo: "S konstituiranjem te skupščine lahko menimo, da se je končala državljanska vojna, ki nas je lomila in hromila skoraj pol stoletja."

²¹ Arendt obravnava revolucije kot "edine politične dogodke, ki nas neposredno in neizogibno soočajo s problemom začetka". V skladu s tem imajo "moderne revolucije malo skupnega z *mutatio rerum* iz rimske zgodovine ali s *stasis*, državljanskim spopadom, ki je vznemirjal grško polis. Ne moremo jih izenačiti s Platonovim *metabolai*, s kvazi-naravno pretvorbo ene oblike vladavine v drugo, ali s Polibijsko *politeion anakyklosis*, vnaprej določenim cikličnim vračanjem, ki so mu podvržene Claveške zadeve ... (Hannah Arendt, *On revolution* (New York, 1963), str. 15). Prim k temu tudi Michael Marder, "Revolutionary Categories", *Pbainomena* 25, št. 102–103 (2017), str. 5–18.

²² Carl Schmidt, *Theorie des Partisanen. Zwischenbemerkung zum Begriff des Politischen* (Berlin, 1963).

ni več možno jasno razmejevati med vojno in mirom.²³ Agamben sam meni, da je zaradi splošne politološke osredotočenosti na probleme revolucije bila obravnava državljanske vojne potisnjena v drugi plan. Če upoštevamo pretrese, ki jih sproža obravnava polpretekle zgodovine v Sloveniji in to seveda ne le v zgodovinopisju, marveč na vseh ravneh družbene diskusije, lahko rečemo, da se *tu godi odnos do zgodovine sploh*, v zvezi s katerim se poraja odkrito ali prikrito zgodovinsko nelagodje. Poraja se tisto, kar sleherni možni *politični konsenz* vključuje kot svoj *temeljni disenz*, se pravi neko lastno breztemeljnost, ki sproža razliko v identiteti, nemožnost poistovetenja moči in oblasti. Te "zgodovinske prtljage" se ni mogoče znebiti z nobenim s-končevanjem, izničevanjem in uničevanjem zgodovinskega in je, lahko rečemo, močnejša od subjektivitete, saj seže v samo *mogoto sveta, razodevanju biti, ki odeva bitje človeka in iz nas naredi ljudi*. Iz tega pra-začetka, *arche*, velja motriti počelo subjektivitete, ki zgodovino jemlje zgolj in edino kot izdelek v svoji "predelovalni industriji" ter kot taka niti ne pripozna niti ne priznava *usojanja sveta in njegovega vladanja, marveč obrača zgodovino v prevlado nad njim*. Kapitalizem in komunizem sta v tem pogledu, čeprav ne enak, pa vendar *isti imperializem*. S tem nočemo ničesar izenačevati, marveč zgolj napotujemo v istovetnost, ki tvori pravo težišče tistega, kar nas v smislu naznačenega disenza bremeni kot "zgodovinska prtljaga" in spremlja kot "zgodovinski duh".

Med prtljago, ki jo je s seboj ponesla izgnana ruska inteligenca leta 1922, je posebej potrebno omeniti esej Berdjajeva z naslovom *Duhovi ruske revolucije*. Objavljen je bil kot njegov zadnji spis v reviji Русская Мысль (julija 1918, str. 39–73), istočasno pa v zborniku, posvečen ruski revoluciji z naslovom Из глубины. Сборник статей о русской революции. М.,–Пг., 1918.²⁴ Berdjajev v njem uvodoma označi rusko revolucijo za protinacionalno v primerjavi z angleško in francosko, ki naj bi bili nacionalno usmerjeni. Vidika internacionalizma pri tem ne omenja. Vsako ljudstvo dela svojo revolucijo z "zgodovinsko prtljago, ki se je nakopičila v preteklosti", pravi Berdjajev, in se v njej neposredno izrazi; tako naj bi tudi "stare nacionalne bolesi in grehi privedli do ruske revolucije in opredelil njen značaj." Protinacionalna naravnost ruske revolucije je tako nasledek nacionalne predispozicije ruskega duha. Revolucija sam po sebi ne odpravi nekdanjih slabosti, marveč zgolj razkrije tisto, kar skrito tiči v telesu ljudstva. Revolucije so vselej samo "maškerade, in če bi sneli maske, bi

²³ Giorgio Agamben, *Stasis. La guerra civile come paradigma politico. Homo sacer*, II, 2 (Torino, 2015); gre za njegova predavanja na univerzi Princeton leta 2001. Agamben opozori tudi na obravnavo razmerja med revolucijo in državljansko vojno pri Romanu Schnuru, *Revolution und Weltbürgerkrieg: Studien zur Ouverture nach 1789* (Berlin, 1983).

²⁴ Tu ga navajamo po internetni izdaji Николай Бердяев, Духи русской революции, Электронная библиотека, https://royallib.com/book/berdyaev_nikolay/duhi_russkoy_revolyutsii.html, pridobljeno: 15. 4. 2018.

se lahko srečali s starimi prepoznavnimi obrazi".

Ti obrazi se prikazujejo iz izročila ruske izobrazbe, ki so jo po Berdjajevu poleg drugih izoblikovali predvsem Gogolj, Tolstoj in Dostojevski: Hlestakov iz *Revizorja*, Verhovenski iz *Besov*, Smerdjakov iz *Bratov Karamazovih*... Še posebej pa Berdjajev izpostavi *Brate Karamazove*. Dostojevski naj bi razkril, da "ruski socializem vključuje vprašanje ali Bog obstaja ali ne".²⁵ Kolikor pa se odloči, da opusti vprašanje Boga in vsled tega zapusti boga, kakor vrag prišepne Ivanu, potem sledi:

Brž ko se vse človeštvo do zadnjega odpove bogu (in jaz verujem, da se bo to razdobje, paralelno razdobjem v geologiji uresničilo), bo sam po sebi, brez ljudožerstva, padel ves bivši svetovni nazor in, to je glavno, vsa prejšnja npravstvenost, in vse bo novo. Ljudje se bodo združili, da vzamejo življenju vse, kar jim more dati, a brezpogojno samo za njihovo srečo in radost na tem svetu. Človek se bo povišal v duhu titanskega, božanskega ponosa in postal človek-bog. S tem ko bo človek vsako uro neomejeno premagoval naravo s svojo voljo in znanostjo, bo tudi vsako uro okušal tolikanj visoko naslado, da mu bo nadomeščala vse nekdanje upe nebeških naslad.²⁶

Prelahko bi bilo zaključiti, da Dostojevski in za njim Berdjajev izpeljujeta vznik oktobrske revolucije in vzpon komunizma iz prevlade ateistična svetovnega naziranja. Za Dostojevskega ni, strogo vzeto, ateizem, temveč izostanek vprašanje o bogu, tisti povod, ki lahko in dejansko sproži revolucijo. To lahko

²⁵ Pri tem se opira na mesto iz petega poglavja prve knjige *Bratov Karamazovih* z naslovom "Starci": " ...kajti socializem ni samo delavsko vprašanje ali vprašanje tako imenovanega četrtega stana, ampak največ ateistično vprašanje, vprašanje sedanjega utelešenja ateizma, vprašanje babilonskega stolpa, ki ga grade ravno brez boga, ne zato da bi z zemlje dosegli nebesa, ampak da bi potegnili nebesa na zemljo." (Fjodor M. Dostojevski, *Bratje Karamazovi*, I. del, prev V. Levstik (Ljubljana, 1976), str. 34) Mesto navaja tudi Dušan Pirjevec v svoji spremni besedi k izdaji *Bratov Karamazovih* v zbirki *Sto romanov*, doda pa tudi pismo Dostojevskega prijatelju Alekseju Suvorinu iz leta 1878, ko je že pisal *Brate Karamazove*: "Psihologija revolucionarjev me silno zanima. Nameravam napisati nov roman, ki bi bil nadaljevanje 'Bratov Karamazovih' in v katerem bi se rad ukvarjal s problemom revolucionarnega gibanja. Junak romana bo Aljoša Karamazov. Šel bo v samostan, ker išče resnico. V tem iskanju resnice se torej skladajo revolucionarji in menihi. Naši revolucionarji imajo zares nekaj od krščanskih mučnikov iz zgodovine. Fanatični so in pripravljeni da umrejo za svoje ideje. Ideja, da bi z novim družbenim redom človeštvo osrečili, je pri revolucionarjih najvažnejša. Aljoša, človek, ki išče resnico, ne bo v romanu našel resnice v samostanu Iskal jo bo naprej in naletel na nova pota, ki bodo konec koncev pripeljala k fanatikom resnice, k revolucionarjem. Iz ljubezni do ideje bo šel Aljoša kot pravi Karamazov tako daleč, da bo izvršil politični zločin. V političnem zločinu vidi nujno dejanje, da *osreči človeštvo*. Ali ni istega rekel tudi Razkolnikov, preden je šel ubit starko? Tudi pri njem je ideja gibalo zločina. Tako bo postal Aljoša, ki je le na videz omejen, a v resnici pobožen človek, v očeh družbe zločinec. Aljoša bo obsojen na smrt in umrl bo za svojo idejo mirno in srečno kot mučenik. Veliko sem premišljeval o tej stvari in moja vroča želja je, da napišem o tem roman." (Dušan Pirjevec, "Bratje Karamazovi in vprašanje boga", v: Fjodor M. Dostojevski, *Bratje Karamazovi*, I. del, prev V. Levstik (Ljubljana, 1976), 22 str.)

²⁶ Fjodor M. Dostojevski, *Bratje Karamazovi*, II. del, prev V. Levstik (Ljubljana, 1976), str. 182.

spet vzpodbudi precej razširjeno različico interpretacije razmerja med komunistično revolucijo in krščansko vero, namreč da stremita k istemu, da sta obe eshatološki, se pravi zapisani nekemu nadzgodovinskemu upanju, glede katerega sta prepričani, da je resnica, ki se bo uresničila. To vzajemnost bi lahko izražalo naše naslovno povezovanje *Velikega oktobra* in *Veselega decembra*. Vendar smo tako povezovanje že problematizirali. Družbenih obetov, kot jih zastopa in propagira revolucija, ni mogoče, kar izpove tudi Dostojevski, poistovetiti s krščanskim oznanilom in pričakovanjem. Prav tako ni moč, recimo, staliniističnega terorja izpeljevati iz okoliščine, da je bil Stalin pač deležen vzgoje v samostanu itn. Take povezave, ki naj bi "*razjasnile*" izvore totalitarizma, pridejo na vrsto šele, ko se pomudimo pri prej nastavljeni *istovetnosti komunizma in kapitalizma kot svetovnega imperializma*, kjer "človek vsako uro neomejeno premaguje naravo s svojo voljo in znanostjo in tudi vsako uro okuša tolikanj visoko naslado, da mu bo nadomešča vse nekdanje upe nebeških naslad".²⁷

Da je *vprašanje o bogu* na drugačen ter za današnja gledišča in obzorja tudi prezrt način zvezano z razumevanjem vzpostavljanja političnega sveta in v nasledku subjektivitete družbe, nam, tako rekoč onkraj kakega verskega prepričanja, izpričuje Platonov dialog *Politik*, morda utemeljitveno delo "politične filozofije". V *Politiku* Platon poda mit o dveh dobah sveta, Kronosovi in Zeusovi. Medtem ko je v prvi ljudem poklonjena spokojnost prebivanja, ki jih celo jemlje nazaj v rojstvo, pa jim potem, ko nastopi prevrat v drugo, zdaj aktualno dobo, ne preostane tako rekoč nič in morajo vse znova vzpostaviti, predvsem seveda samo politiko kot način urejanja medčloveških razmerij. Prevrat je v tem, da bog spusti krmilo sveta iz svojih rok in ga prične obvladovat slepa nuja, *Ananke*. Človeka doleti, da mora v tem neredu pričeti sam urejati svet. Red sveta in njegova človeška ureditev se znajdetata v navzkrižju, pot iz njega pomeni zgodovino samo kot obvladovanje sveta. Seveda je to zgolj mit, ki pa ima svoje pojmovno razčlemba tudi v drugih *Platonovih dialogih*, predvsem *Politeji* in *Zakonih*.

Kaj bi potemtakem pomenilo *vprašanje o bogu* v koncu zgodovinskega, ki tudi revolucijo dokončno preokrene v involucijo? Ob tej še ne videni totalizaciji obstoječega se vprašanje o bogu zdi tisto poslednje, ki bi ga postavljali.²⁸ Vendar vprašanje o bogu ni vprašanje boga, marveč najprej in prvotno vprašanje nas samih, naše človeškosti, ki na predložku subjektivitete zvaja vse bistveno nase ter izrinja vse pred seboj zavoljo lastnega napredka in razvoja. Hkrati pa se javlja pomisel, koliko je ta subjektiviteta sploh še človeška? A kaj je *človeško*?

²⁷ O istovetnosti kapitalizma in komunizma kot svetovnega imperializma govorim v drugi študiji z naslovom, "Revolucija med ideologijo, zgodovino in filozofijo – svetovni imperializem", *Monitor IHS* 20, št. 1 (2018), str. 197–226, kjer navajam tudi knjižico Ivana Urbančeva "*Leninova filozofija*" ali o *imperializmu* (Maribor, 1971), ki napotuje v to smer razmisleka.

²⁸ V zvezi s tem je potrebno napotiti na Heideggrovo misel o *poslednjem bogu*. Prim. Martin Heidegger, "Poslednji bog", prev. T. Hribar, *Phainomena* 1, št. 2–3 (1992), str. 68–79.

Vprašanje sprašuje po neki meri, ki ni primerljiva s tem ali onim obstoječim ali postavljenim merilom, marveč izhaja iz merjenja človeškega z božjim. *Bog v človeku izpoveduje tisto nerazpoložljivo, ki uglasi človeško razpoloženje*. A kdo odloča o položaju človeka?

Dean Komel

**THE GREAT OCTOBER AND THE MERRY DECEMBER:
ON SOME ISSUES OF THE OCTOBER REVOLUTION AND REVOLUTION
IN GENERAL**

SUMMARY

The Great October represents a historic milestone in the 20th century, and in the changed global and local situation continues to exert its influence even in the 21st century. The "defeat of communism", together with the "global victory of liberal democracy" at the beginning of the nineties of the former century, could be, according to the popular thesis of Francis Fukuyama, even considered as the "end of the history". In this regard, today's renewal of revolutionary ideas and ideals seems to be a purely ideologically colored activism as well as an uncritical historical and political regression, which, especially in the former socialist countries, serves only to further maintain the social influence and positions gained in the past. However, such a verdict is based on a partial and exclusive judgment regarding the October Revolution, with the sole intention of disproving its glorification by the anti-capitalist and anti-imperialist front today. Yet, we do not want to deny in any manner the legitimacy of condemnation of the red totalitarianism, which claimed millions of victims. However, such a condemnation cannot be regarded as an objective judgment of the October Revolution as one of the central events in the history of the previous century, which, as such, cannot be simply eradicated from it, especially as it had been to a considerable extent written "in red". How do we define *an event*? To what do we attribute the *specter* of "an event"? We can disregard it, but without paying attention to it, we overlook the key spectacular machination of revolutionary

subversiveness that the Great October is followed by "the merry December".

The historical evaluation of Russian events in 1917 and their impact on recent history must elaborate its own interpretive horizon in order to make sense of its findings. Events arising in the flow of historical time cannot be approached properly, if we do not pay attention to the context of understanding formed in a contemporal manner upon the historical trail itself. The latter is even more important from a philosophical stance, which must leave the question of the historical meaning of revolution as such open. For philosophy, *historicity* does not represent just a "horizon" for the discussion of what is going on in history, but its own temporalization that reveals the truth of humanity in relation to *what is* and *contemporarily* for us *makes sense* or does not. The question of revolution as a historical and social event, therefore, arises for philosophy from the way, in which we respond to it in the measure of humanity.

In this respect, philosophy is directly confronted with the effects of ideologies that seek to dictate the course of history and transform reality in order to overcome it and establish themselves as exclusive social power. Revolutionary subversiveness is not primarily marked by a deviation from "normal" society, but by the *empowerment of the subjectivity of society* as a power over all. The will to dominate over the world does not allow the world to historically prevail as the wholeness of being.

One hundred years after the Great October, it can be concluded that communism did *not capitulate*, as it may have been presupposed at the beginning of the 1990s, but managed to *capitalize* itself. With its "victory over imperialism", the Great October, followed by "the merry December", did not manage to defeat, but instead still supports the very essence of imperialism: *the empowerment of the subjectivity of society*. Totalitarianism is not just a violation of social order, of its norms and normality, but *the compulsion of society as such, the totalization of its subjectivity*. The necessary consequence of totalization and totalitarianization of a society is *the degeneration of human freedom*. "The rebellious man", however, is *a different question*, which, as "the right to a revolution" certainly concerns the faith in revolutionary change of the world and elimination of evil in it, but does not originate from it.

Author: **KOMEL Dean**
Ph.D., Full Professor
University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Philosophy
Aškerčeva 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenia

Title: **THE GREAT OCTOBER AND THE MERRY DECEMBER: ON SOME ISSUES OF THE OCTOBER
REVOLUTION AND REVOLUTIONS IN GENERAL**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*
Maribor, 18 (2018), No. 3, pp. 737–754, 28 notes, 1 picture

Category: 1.01 Original scientific paper

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: the October revolution, ideology, philosophy, imperialism, society

Abstract: The article discusses the October Revolution as a key event of the 20th century, which as such, however, confronts us with the question of revolution in general. Revolution should not be understood purely as a specific social phenomenon, but in the context of the totalization of social subjectivity, which can also take on a totalitarian form. Within this, a new reflective horizon opens regarding totalitarian ideology as a tool and a weapon in the function of social power. Finally, we are confronted with the philosophical question, what is happening—not only because of the millions of victims of revolutionary terror, but also because of the nihilistic expansion of social subjectivity—with the essential meaning of humanity and individual existence.